V. ULUSLARARASI AĞRI DAĞI VE NUH'UN GEMİSİ SEMPOZYUMU

16-18 EKİM 2019 - AĞRI

THE FIFTH INTERNATIONAL MOUNT ARARAT AND NOAH'S ARK SYMPOSIUM

16th-18th OCTOBER 2019 - AĞRI

YAYINI HAZIRLAYANLAR - EDITORS

Prof. Dr. OKTAY BELLİ

Prof. Dr. ABDULHALİK KARABULUT

Prof. Dr. FARUK KAYA

Dr. İBRAHİM ÖZGÜL

VEDAT EVREN BELLİ (M.A.)

V. ULUSLARARASI
AĞRI DAĞI VE NUH'UN GEMİSİ SEMPOZYUMU
16-18 EKİM 2019 - AĞRI

THE FIFTH INTERNATIONAL
MOUNT ARARAT AND NOAH'S ARK SYMPOSIUM
16th-18th OCTOBER 2019 - AĞRI

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ağrı Valiliği, İbrahim Çeçen Vakfı, Ağrı Belediyesi ve Belli Eğitim Kültür Tarihi ve Arkeoloji Araştırma Merkezi'nin (BEKAM), Organizasyonu ile Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Kültür ve Kongre Merkezi'nin Selçuklu ve Anadolu Salonlarında gerçekleştirilmiştir.

Yayın Hakları
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

Mizanpaj
Mehmet SEÇER

Ön Kapak Fotoğrafı
Ağrı Dağı

Arka Kapak Fotoğrafı
Ağrı Dağı'nın Eteğinde Hz. Nuh'un Gemisi Olduğuna İnanılan Doğal Kalıntı

Kapak Tasarımı ve Uygulama
Emre YAZICIOĞLU

Sorumlu Editör
Prof. Dr. Oktay BELLİ

Düzelti
Güzin Sühran BELLİ

Baskı ve Cilt
Zafer Medya
Yenikapı Cd. Eski Cezaevi Karşısı, No:l Yakutiye - ERZURUM
Tel: 0442 234 22 85 Fax: 0442 233 69 52 e-posta: zafergrafikofset@hotmail.com

Baskı Tesisleri
1. Organize Sanayi Bölgesi Yönetim Cd. No: 7 Aziziye - ERZURUM
Sertifika No: 17266

İlk Basım, Mart 2020 - ERZURUM

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayını, No: 33
Belli Eğitim Kültür Tarih ve Arkeoloji Araştırma Merkezi Yayını, No: 8

ISBN: 978-605-80220-2-7

Kitapta Yer Alan Makalelerin Her Türlü Bilimsel ve Yasal Sorumluluğu, Yazarlarına Aittir.
Kitapta Yer Alan Görsel Malzemelerin Çok Büyük Bir Kısmı, Yazarları Tarafından Sağlanmıştır.

A STUDY ON PRESERVATION AND RESTORATION WORKS FOR HÜSREV PAŞA SOCIAL COMPLEX'S YARD AND FOUNTAIN WITH WATER TANK

Şahabettin ÖZTÜRK*
Yaşar SUBAŞI DİREK**

ABSTRACT

A square planned and central dome-shaped mosque has been in the middle of Hüsrev Paşa Social Complex, located at Old City of Van's Orta Kapı Neighbourhood. Other sections of the Social Complex that are surrounding the mosque are: Fountain With Water Tank, Yard, Madrassah, Almshouse, Tomb, Elementary School, Shrine, Fountain, Double-Planned Hammam and Inn Buildings. As written in the Mosque's inscription and foundation charter, the Social Complex has been planned in 975 A.H.-1567 A.D by Mimar Sinan and built by local architects. The fountain with water tank, the yard and other complementary buildings forming an essential part of the Social Complex have been used actively until the year 1915. After the Armenian-Russian collaborative occupaion between years of 1915 and 1918 the Social Complex was subjected to negative impacts of nature and treasure hunters; therefore buildings except the mosque and tomb sections are ruined until ground level. Madrasah, almshouse, fountain with water tank, yard, shrine and fountain sections of the Social Complex were discovered after scientific excavations and scouring works conducted by Van Yüzüncü Yıl University and Van Museum Directorate between the years of 1996 and 2001.

The Social Complex was planned as a "U" formed madrasah on the north. The yard and the fountain with water tank is located in the center of madrasah. Projects are conducted for the buildings alongside the data obtained by scientific excavations on entirely-ruined fountain with water tank and yard. Protective survey, restitution and reconstruction projects are prepared by Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Architecture and Design, Department of Architecture, Restoration Programme Directorate. The projects for the yard and the fountain with water tank have been approved by Regional Protection Board for Van's Cultural Heritage.

Preservation and restoration works of the yard and the fountain with water tank have been completed by Regional Directorate of Bitlis between the years of 2008-2010. Structures of the mosque, the tomb, the fountain with water tank, the yard, the madrassah and the almshouse which were among the Hüsrev Paşa Social Complex's essential parts, are restorated and dedicated to the locals' service actively. The building complex is used by Van people for many socio-cultural and religious activities beside worship and functions as almost a cultural center of the Van City.

Keywords: *Hüsrev Paşa Social Complex, yard, fountain with water tank, Dome, Preservation, Restoration.*

---

* *Dr. Instructor Şahabettin ÖZTÜRK, Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Architecture and Design, Department of Architecture, Tuşba-Van/TURKEY, e-mail: sahozturk13@gmail.com*

** *Dr. Instructor Yaşar SUBAŞI DİREK, Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Architecture and Design, Department of Architecture, Tuşba-Van/TURKEY, e-mail:yasarsu2000@gmail.com*

HÜSREV PAŞA KÜLLİYESİ AVLU-ŞADIRVAN KORUMA VE ONARIM ÇALIŞMALARI HAKKINDA BİR ARAŞTIRMA

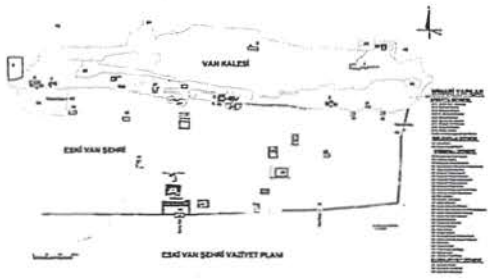
Şahabettin ÖZTÜRK*
Yaşar SUBAŞI DİREK**

GİRİŞ

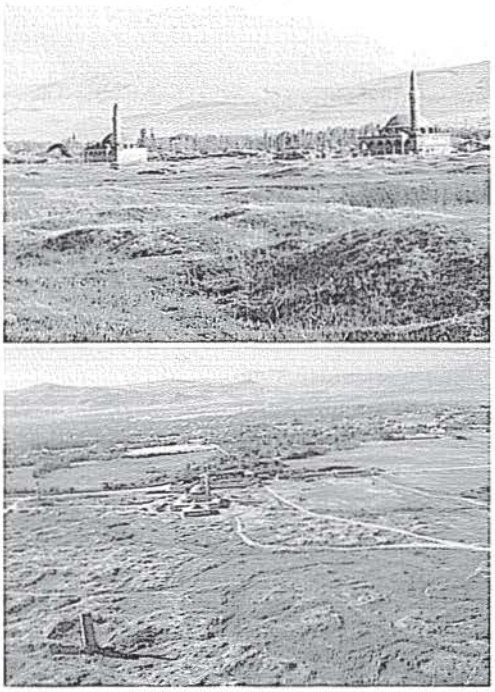
Selçuklu ve Osmanlı yönetimindeki tüm yerleşim alanlarda olduğu gibi, Van Gölü Havzası'ndaki birçok kentte yer alan külliye yapıları dini faaliyetler dışında eğitim, öğretim, sosyal ve kültür üzerinde önemli etkisi bir gerçektir. Bölgedeki külliye yapılarının sayısı ve mimari form ve fonksiyonel özellikleri hakkında yeteri kadar bilgi mevcut değildir. Çeşitli yazılı kaynak ve belgelerde çok sayıda külliye yapıları farklı dönemlerde inşa edildiği bilinmektedir (*Van Vilayet Salnamesi, 1315*, 1995: 69).

Van şehir merkezde Osmanlı döneminden günümüze kadar varlığını koruyarak sürdüren külliyeli tek yapı, Eski Van şehrindeki Hüsrev Paşa Külliyesi'dir. Hüsrev Paşa Külliyesi'nin yer aldığı Eski Van şehri, tarihi Van Kalesi'nin güneyinde yaklaşık 365.000 m²'lik alan üzerine kurulmuştur (Şekil 1).

Şehrin doğusu, güneyi ve batısı surlarla, kuzeyi ise Van Kalesi ile çevrelenmiştir. Şehrin girişi doğu, güney ve batı surlarda açılan dört ana kapı ile sağlanır (Öztürk ve Mızrak, 2001: 32-34). Eski Van şehri topografik olarak az eğimli bir yapıya sahiptir. Arazinin eşyükselti eğrileri kuzeyden bir uçurum gibi aşağıya doğru inen kayalıkların dibinden, önce doğu-batı yönüne, sonra güneye, kuzeye ve tekrar güneye doğru kıvrılıp genişleyerek devam eder (Şekil 2,3).

Şekil 1: *Van Kalesi-Eski Van Şehir Planı (Ş. Öztürk)*

Şekil 2,3: *Eski Van Şehri Genel Görünüşleri (Ş. Öztürk)*

* *Dr. Öğr. Üyesi Şahabettin ÖZTÜRK, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü Tuşba-Van/TÜRKİYE, e-posta: sahozturk13@gmail.com*

** *Dr. Öğr. Üyesi Yaşar SUBAŞI DİREK, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü Tuşba-Van/TÜRKİYE, e-posta: yasarsu2000@gmail.com*

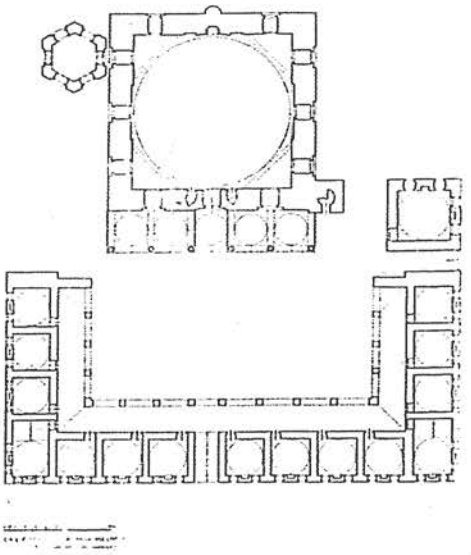
Şehirde Türklerle Ermeniler yan yana, iyi komşuluk ilişkisi içinde yüz yıllarca birlikte kardeşçe yaşamışlardır. Şehrin doğu bölgesinde Ermeniler, kuzeybatı köşesinde Kürtler, orta kısımlarında ise Türkler ağırlıklı olarak yaşamışlardır (Günel, 1993: 41-48). Şehrin nüfusunun büyük bir bölümünü Müslümanlar oluşturmakla birlikte yıllara bağlı olarak nüfusun sürekli değiştiği çeşitli kaynaklarda görülmektedir (Öztürk, 2004: 52-54).

1915-1918 Rus-Ermeni işgali sırasında Eski Van şehri içinde yer alan tüm mimari yapılar yakılıp yıkılarak yok edilmiştir. Bu tarihten 2010 yılına kadar doğanın ve diğer her türlü olumsuz koşulların etkisi altında büyük bir bölümü yıkılan mimari yapılardan biri de Hüsrev Paşa Külliye yapısıdır. Külliyenin merkezinde Osmanlı klasik mimari özelliklerde olan tek kubbeli cami yer alır. Cami çevresinde sıralanan diğer mimari yapılar ise; medrese, avlu, şadırvan, türbe, hazire, çeşme, imaret, dükkânlar, sibyan mektebi, çifte hamam ve han yapılarından oluşmaktadır.

Avlu ve şadırvan yapısına ait in-situ, rölöve, restitüsyon ve rekonstrüksiyon uygulama projeleri, bilimsel kazı ekip mimarı olan, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü öğretim Üyesi Dr. Mimar-Sanat Tarihçisi Şahabettin Öztürk tarafından külliyenin diğer tamamlayıcı mimari yapıları ile birlikte hazırlanmıştır. Hazırlanan mimari, jeoloji, statik ve elektrik, makine tesisat projeler Van Kültür Varlıkları Bölge Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

Selçuklu ve Osmanlı dini mimari içerisinde yer alan medreselerin mimari plan oluşumuna bağlı kalarak avlu şekillenir. Genellikle dikdörtgen ya da kare planlı olarak avlunun şekillendiği görülmektedir.

Avlu içerisinde yer alan şadırvan mimari yapısı, farklı planlarda geliştiği görülmektedir. Farsça şadurban, şadırvan *(büyük tente, çadır, gölgelik)*, şadırıavan *(ruhu şad olsun)* kelimesinden gelen şadırvan Türkçe 'ye farklı bir anlam kazanarak geçmiştir. Mimari bir terim olarak cami avlularında ortadaki havuzun çevresindeki musluklardan ve ortasındaki fiskiyeden su akan, üzeri kubbeli abdest yerini ifade eder. Yapılan incelemelerde mimari yapıda kullanılan şadırvan dört ayrı sınıfa ayırmak mümkündür (Ödekan,1997: 1719).

Şekil 4: *Hüsrev Paşa Külliyesi Vaziyet Planı (A.S.Ülgen)*

Bunlar;

1. Bir Havuzdan İbaret Şadırvanlar
2. Üst Örtüsü Havuz Köşelerine Yerleştirilmiş Sütunlarla Taşınan Şadırvanlar
3. Münferit Tipteki Şadırvanlar
4. Baldaken Tarzı Şadırvanlar

Osmanlı devrinde çoğunlukla baldaken tarzı, üstü kapalı, yanları dışa açık şadırvanlar yapılmış ve diğerlerinden farklı olarak geleneksel bir şadırvan formu geliştirilmiştir (Arseven, 1994:1859).

Hüsrev Paşa Külliyesi içeresinde yer alan şadırvan yapısı, *"Baldaken Tarzı Şadırvanlar"* grubu içerisinde yer almaktadır.

2. KONUMU

Hüsrev Paşa Külliyesi'nin cami ile medrese yapısı arasında bulunan avlu, doğu batı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Avlu yapısının ortasında dokuzgen planlı şadırvan yer almaktadır. Avlunun güneyinde cami, kuzey, doğu ve batısı ise "U" formundaki medrese ile çevrelenmiştir (Şekil 4,5).

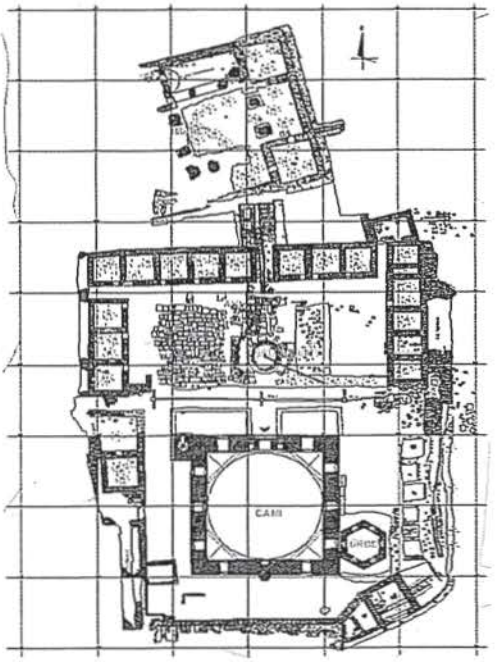
Vakıflar Genel Müdürlüğü Bitlis Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından külliye onarımı 2008-2010 yılları arasında tamamlanmış, günümüzde aktif olarak sosyal ve kültürel amaçlı faaliyetlerde yöre halkı tarafından kullanılmaktadır (Şekil 4,5).

3.TARİHÇESİ

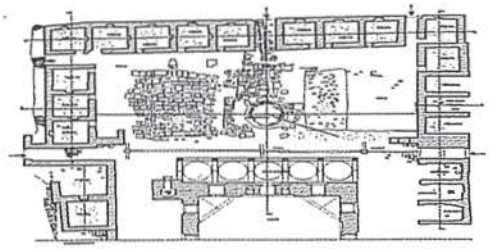
Avlu ve şadırvan yapıları üzerinde kitabe bulunmamaktadır. Hüsrev Paşa Külliye Vakfiyesi'ndeki yapı topluluğu içerisinde yer alan avlu ve şadırvan, külliyenin diğer yapıları ile birlikte H.975-M.1567 yılında Mimar Sinan tarafından planlandığı ve bölge mimarları tarafından inşa edildiği bilinmektedir (Öztürk, 1996: 14-19).

Yüksek mimar Ali Sami Ülgen'in 1949 yılında hazırladığı Hüsrev Paşa Külliye projesi ile yapılan bilimsel kazı çalışmalarındaki veriler arasında bazı plansal değişiklikler bulunmaktadır (Şekil 4,5). Yapıya ait bilimsel kazı ve temizlik çalışmaları 1996-2002 yılları arasında Van Müze Başkanlığı'nda ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nin Sanat Tarihi, Arkeoloji ve Restorasyon bölümleri öğretim elemanlarının katılımı ile yapılarak tamamlanmıştır.

Avlu ve şadırvan kazı ve temizlik çalışmaları sonunda elde edilen tüm veriler doğrultusunda rölöve, restitüsyon ve rekonstrüksiyon projeleri ve koruma raporları, 2008 yılında Van Kültür Varlıkları Bölge Kurul tarafından onaylanmıştır. Avlu ve şadırvan onarım çalışmaları, Bitlis Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından 2009-10 yıllarında tamamlanmıştır.

Şekil 5: *Hüsrev Paşa Külliyesi Rölöve Vaziyet Planı (Ş. Öztürk)*

Şekil 6: *Hüsrev Paşa Külliyesi Rölöve Vaziyet Planı (Ş. Öztürk)*

2011 yılında bölgede meydana gelen 7,2 ve 5,6 büyüklüğündeki Van Depremi'nden sonra avlu ve şadırvan hakkında ilgili kurumların yaptığı teknik incelemelerin sonucunda yapının hasarsız olduğu tespit edilmiştir (Öztürk ve Bekiroğlu, 2013: 223).

4. KAZI ÇALIŞMALARI

Hüsrev Paşa Camii'nin kuzeyinde yer alan avlu ve şadırvan yapılan kazı ve temizlik çalışmaları külliyenin diğer yapıları olan cami, medrese, imaret, hazire, sibyan mektebi

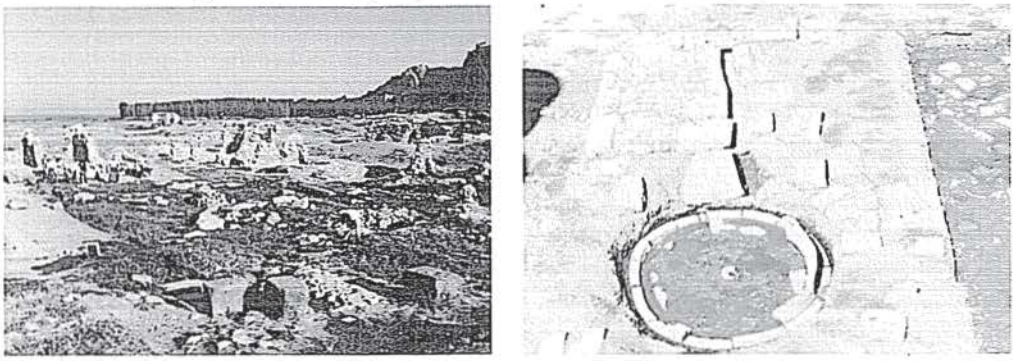
ve türbe ile birlikte eş zamanlı olarak yapılmıştır (Şekil 5,6).

Kazılar 1996-2002 yılları arasında, Van Müze Başkanlığı'nda ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nin öğretim elemanları katılımıyla gerçekleşmiştir (Uluçam, 2002: 5,6).

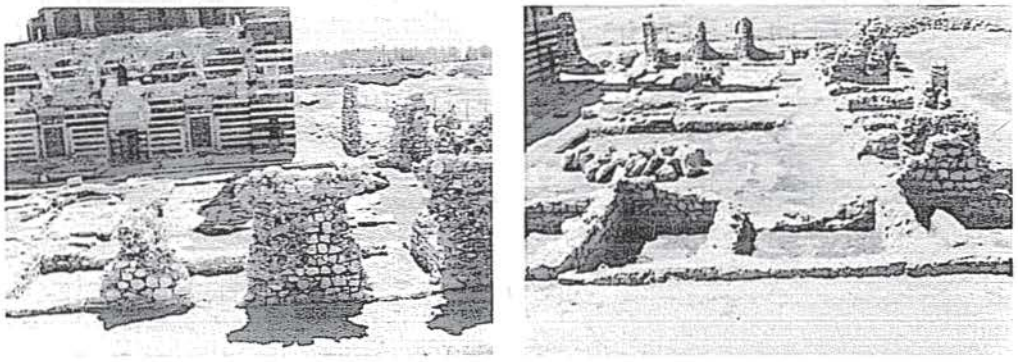
Kazı çalışmalarına başlamadan önce avlu ve şadırvan yapısının da içerisinde yer aldığı tüm külliye alanı, optik aletler yardımıyla z,y,z koordinatları ile ölçümü ile mevcut durum in-situ çalışması yapılmıştır. Alanın tümü düşeyde rakamsal, yatayda alfabetik olarak sıralanmış, önce 10.00x10.00 metrelik ve daha sonra 5.00x5.00 metrelik karolojlara ayrılmıştır.

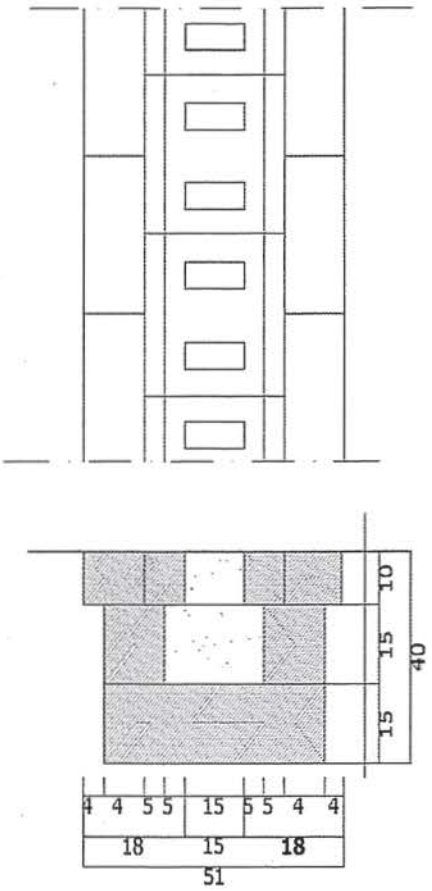
Şekil 7,8: *Avlu ve Şadırvan Temizlik ve Kazı Görünüşleri (Ş. Öztürk)*

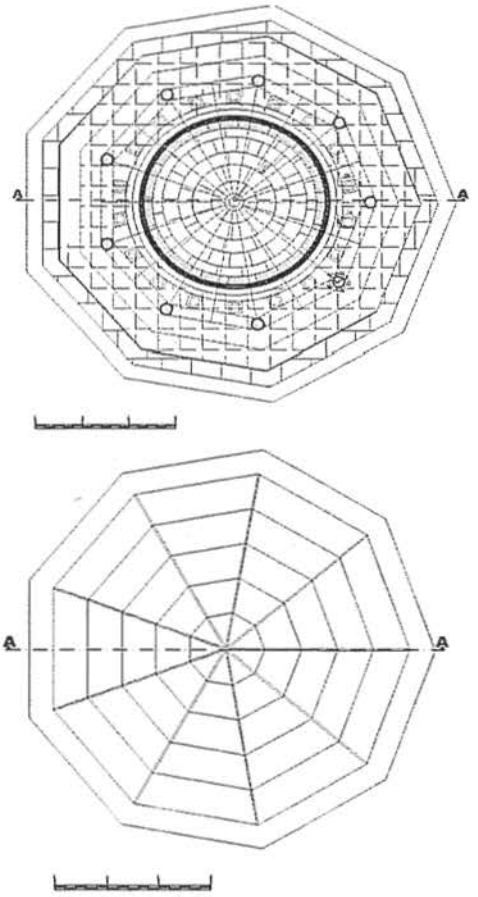
Şekil 9,10: *Avlu ve Şadırvan Temizlik ve Kazı Görünüşleri (Ş. Öztürk)*

Şekil 11,12: *Avlu ve Şadırvan Temizlik ve Kazı Görünüşleri (Ş. Öztürk)*

Şekil 15: *Hüsrev Paşa Külliyesi Avlu Taş Izgara Plan ve Kesiti (Ş. Öztürk)*

Şekil 16,17: *Hüsrev Paşa Külliyesi Şadırvan Planı ve Örtü Planı (Ş. Öztürk)*

Külliyenin devam eden kazı ve temizlik çalışmaları bu sistematik karolaj çalışması içerisinde belli periyodik aralıklar ile yapılarak tamamlanmıştır (Uluçam ve Kavaklı, 2000: 11-16). Kazı ve temizlik çalışmasının ilk aşaması olarak İn-sutü çalışmaları alanında uzman teknik elemanlar yardımıyla yapılmıştır (Şekil 5,6).

5.00x5.00 metrelik karolajlar içerisinde yer alan mevcut mimari yapı elemanların yanı sıra yonu, moloz taşlar ve tuğla malzemeler ayrı ayrı külliye alanı dışında malzeme sınıfına göre ayrılarak sağlam ve kırk, hasarlı parçalı olarak iki grup halinde istiflenerek ayrılmıştır.

Yapılan kazı çalışmaları sistematik olarak düşeyde tabaka tabaka aşağı doğru kazılarak her tabakadaki tüm verilerin ayrı ayrı in-sutüleri ilgili karolajlar içerisine yerleştirilerek projeler hazırlanmıştır (Şekil 5-12). Temizlik ve kazı çalışmaları ile avlu ve şadırvan tüm izleri tespit edilmiştir.

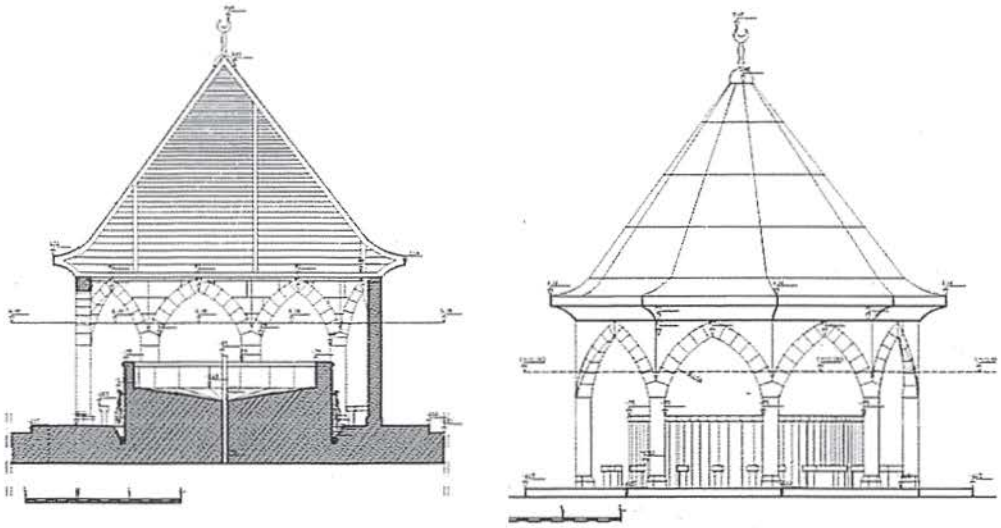
Kazı sonucu ortaya çıkan mimarı veriler, mekanlar ve duvar izleri yardımıyla rölöve, restitüsyon ve rekonstrüksiyon uygulama projeleri 1/100, 1/50, 1/20, 1/10, 1/5, 1/2 ve 1/1 ölçeğinde hazırlanarak ilgili kurum ve birimlere sunulmuştur (Öztürk, 2008: 12-46).

5.YAPININ İNCELENMESİ

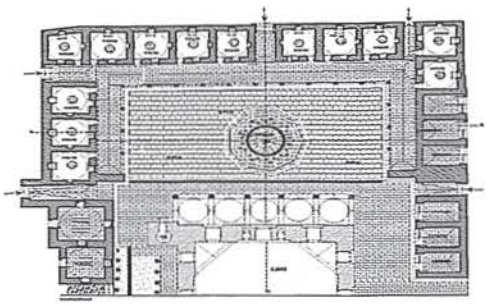
5.1.Plan

Hüsrev Paşa Külliyesi'nin önemli bir bölümünü oluşturan avlu ve şadırvan, caminin kuzeyinde yer alır (Şekil 20). Avlu, 14.15x27.70 m. ölçülerine dikdörtgen bir plandadır. Avludaki kar ve yağmur suları güneyde yer alan cami son cemaat bölümü ile avlu arasında doğu batı yönünde devam eden, taş malzemeden imal edilmiş ızgaralar yardımıyla külliye dışına drene edilmektedir (Şekil 15).

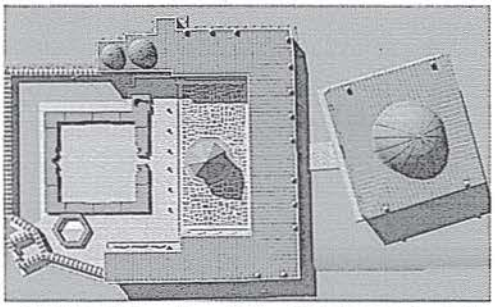
Avlunun ortasında yer alan şadırvan, 9.22x9.22 m. ölçülerindeki kare mekân

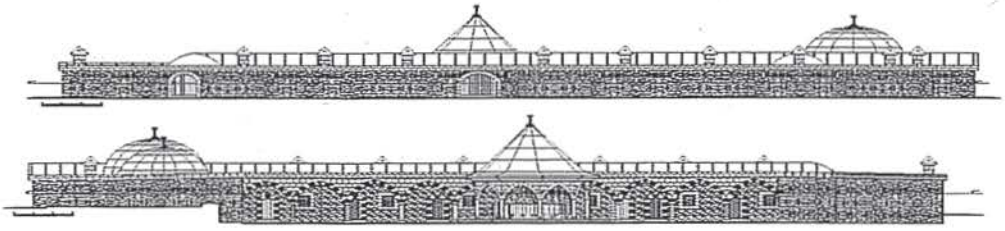
Şekil 18,19: *Hüsrev Paşa Külliyesi Şadırvan Kesit ve Cephesi (Ş. Öztürk)*

Şekil 20: *Medrese, Avlu ve Şadırvan Planı (Ş. Öztürk)*

Şekil 21: *Hüsrev Paşa Külliyesi Vaziyeti (Ş. Öztürk)*

Şekil 22: *Medrese, Avlu ve Şadırvan En Kesiti (Ş. Öztürk)*

içerisinde her bir kenarı 3.25 m. uzunluğunda dokuzgen planlı olarak tasarlanmıştır. Şadırvan plan özellikleri bakımından klasik Osmanlı dini mimarisi baldaken tarzı şadırvanlar grubu içerisinde yer almaktadır (Şekil 16-19).

Avlu zemininden 0.15 m. yüksek olarak tasarlanan şadırvan platformunun dokuz köşesinden bulunan 0.26 m. çapındaki yuvarlak kesitli sütunlar üzerinde yükselen sivri kemerlerden meydana gelir (Şekil 16-20).

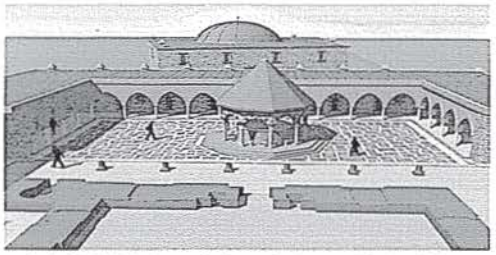
Sivri kemerlerin üst kısmından şadırvan örtüsü 0.50 m. dışa doğru genişleyip, 4.00 m. yükselerek dokuz köşeli piramidal haline dönüşerek alem ile sonuçlanır (Şekil 16-19). Piramidal formundaki şadırvan örtü sistemi ahşap taşıyıcı elemanlar yardımıyla inşa edilmiş, gerekli yalıtım işlemleri yapılarak 1.5 mm. kalınlığındaki kurşun kaplama ile örtülüdür.

Şadırvan orta bölümünde yer alan abdest alma bölümü 3.90 m. çapında yuvarlak planlı bir su haznesi oluşmaktadır. Su haznesini orta kısmına yerleştirilen fiskiye ile özellikle yaz mevsiminde ortamı serinletmektedir. Su haznesinin dış bölümüne yerleştirilen 16 adet dekoratif musluklar ve yekpare taştan imal edilmiş abdest alma yerleri bulunur (Şekil 16-20).

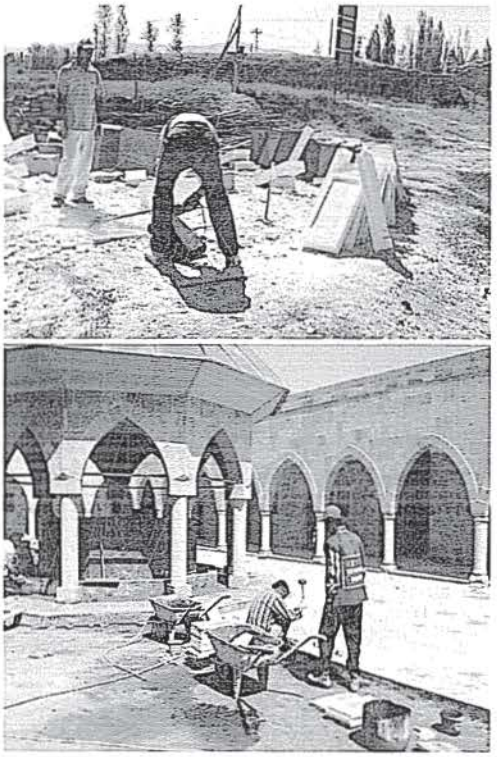
5.2. Malzeme ve Yapım Teknikleri

Hüsrev Paşa Külliyesi'nin önemli bir bölümünü oluşturan avlu ve şadırvan inşasında yapım malzeme olarak; yonu taş, ahşap, kurşun ve metal donatı malzeme kullanılmıştır. Yapıda kullanılan taş cinsi ise yöresel traverten ve kalkerdir (Şekil 24).

Yonu taş; Avlu zemin döşeme kaplaması, şadırvan yapımında, Ahşap; Şadırvan üst kaplama yapımında, Kurşun; Şadırvan yapısının üst örtü sisteminde keçe destekli 1.5 mm. kalınlıkta kurşun kaplama kullanılmıştır. Metal Donatı; Şadırvan kemerlerinde gergi

Şekil 23: *Medrese, Avlu ve Şadırvan Vaziyet Planı* (Ş. Öztürk)

Şekil 24,25: *Malzeme ve Zemin Kaplama Yapım Görünüşleri (Ş. Öztürk)*

çubuğu olarak kullanılmıştır (Şekil 24,25). Yapıda bağlayıcı malzeme olarak kireç harcı kullanılmıştır.

ONARIM ÇALIŞMALARI

Avlu ve şadırvanın temizlik ve bilimsel kazı çalışmaları 2002 yılında tamamlanarak, yapıya ait tüm mimari veriler elde edilmiştir. Bu mimari veriler sonucunda rölöve, resti-

tüsyon ve rekonstürüksiyon projeleri hazırlanarak Van Kültür Varlıkları Bölge Kurul Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

Onaylanan uygulama projeleri Vakıflar Bitlis Bölge Müdürlüğü tarafından 2009 yılında yapım ihalesi yapılmıştır. Avlu ve şadırvanın onarım çalışmaları Vakıflar Bölge Müdürlüğü, yüklenici firmanın teknik kontrol elemanları ve proje müellifinin ortak denetiminde yapılarak tamamlanmıştır.

Yüklenici firma iş programında yer alan çalışma esnasında yapının çevre ile ilişkisini kesmek ve iş güvenliğini sağlamak amacıyla geçiçi koruma çit ile çevreleyerek gerekli önlemler almıştır.

Yapılan bilimsel kazı çalışmaları ile ortaya çıkan avlu ve şadırvan, temel statik raporlardaki bilimsel veriler dikkate alınarak hidrolik kireç harç ile uygun olan donatılı kirişler yardımıyla güçlendirilerek yeniden şadırvan inşa edilerek tamamlanmıştır.

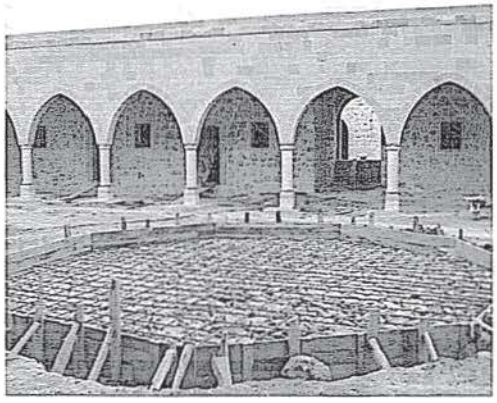
Avlu ve şadırvan yapımında bağlayıcı madde olarak hidrolik katkılı kireç harcı kullanılmıştır. Kimya labaratuvarlarda uzman elemanlar tarafından analizleri yapılan kireç harcının belirlenen birim, oran ve karışımları göre uygulaması yapılmıştır.

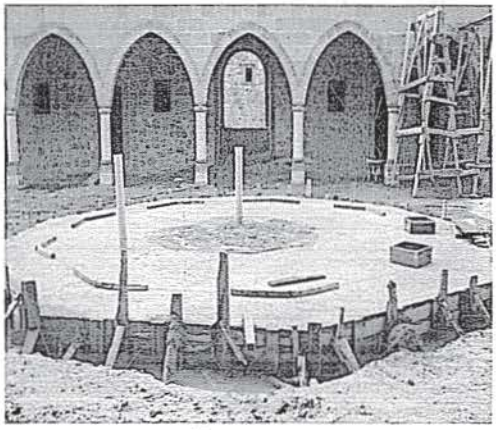
Eski Van şehrinin doksan dört yıllık (1915-2009) doğanın ve diğer dış etkilerin olumsuz etkisi altında kalmıştır.

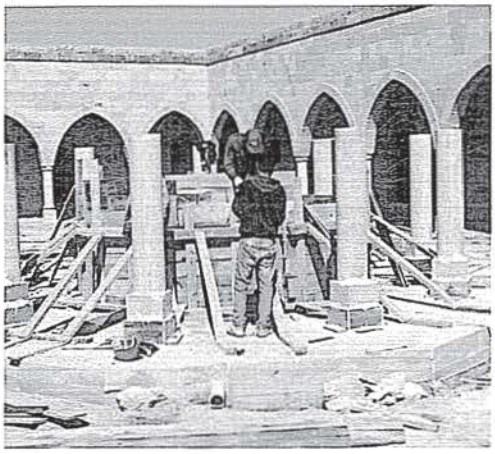
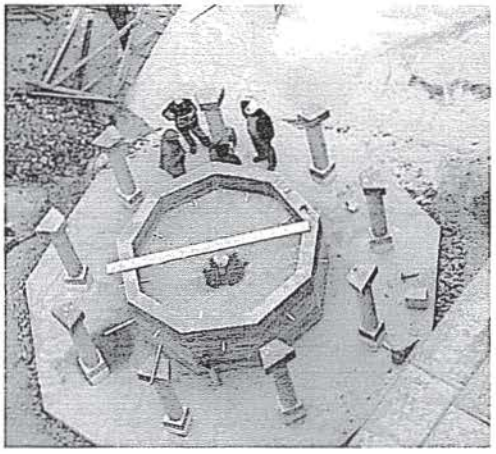

Şekil 26,27: *Avlu Temel Drenaj Görünüşleri (Ş. Öztürk)*

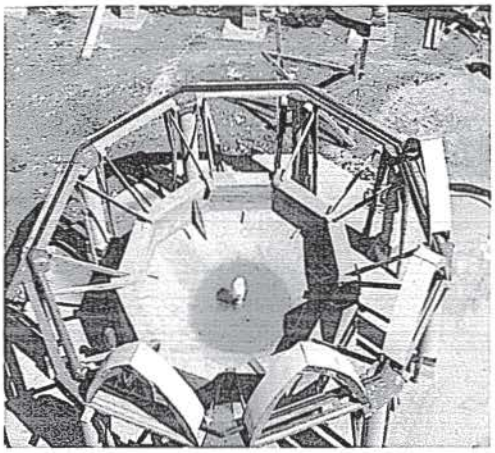
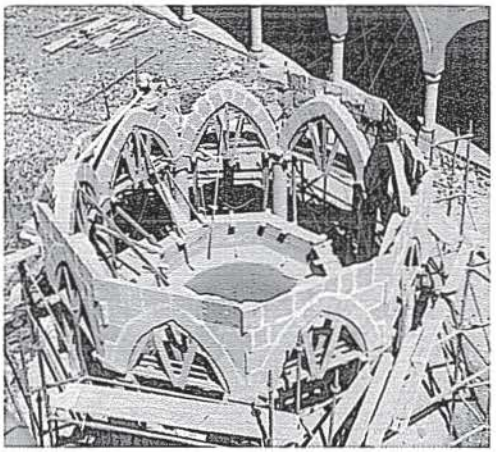

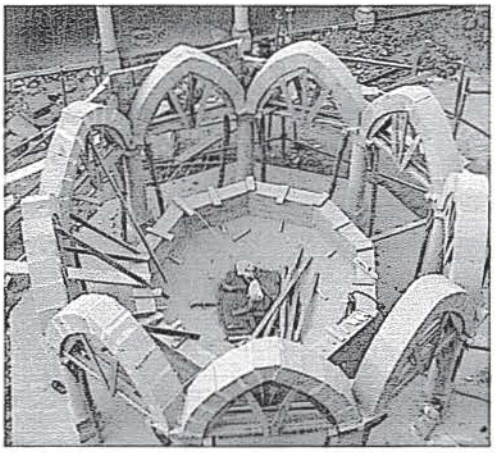
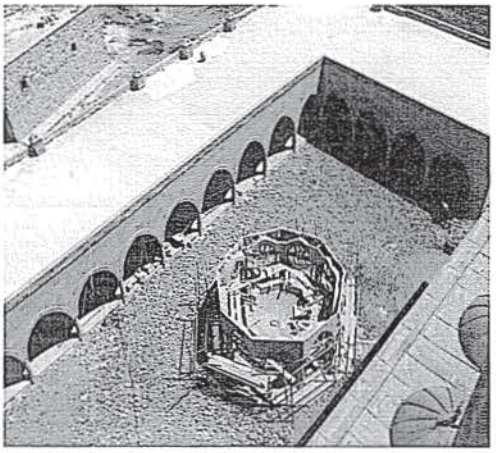
Şekil 28,29: *Şadırvan Temel Drenaj Görünüşleri (Ş. Öztürk)*

Şekil 30,31: *Şadırvan Yapım İnşa Görünüşleri (Ş. Öztürk)*

Şekil 32,33: *Şadırvan Yapım İnşa Görünüşleri (Ş. Öztürk)*

Şekil 34,35: *Şadırvan Yapım İnşa Görünüşleri (Ş. Öztürk)*

Yer altı su kanallarının tahrip olması ve zaman zaman Van Gölü su kotunun yükselmesiyle zemin taban su kotu sürekli yükselmiştir. Bu nedenle tüm külliyede olduğu gibi, avlu ve şadırvan taban suları yapının olumsuz etkilemiştir (Şekil 28-35).

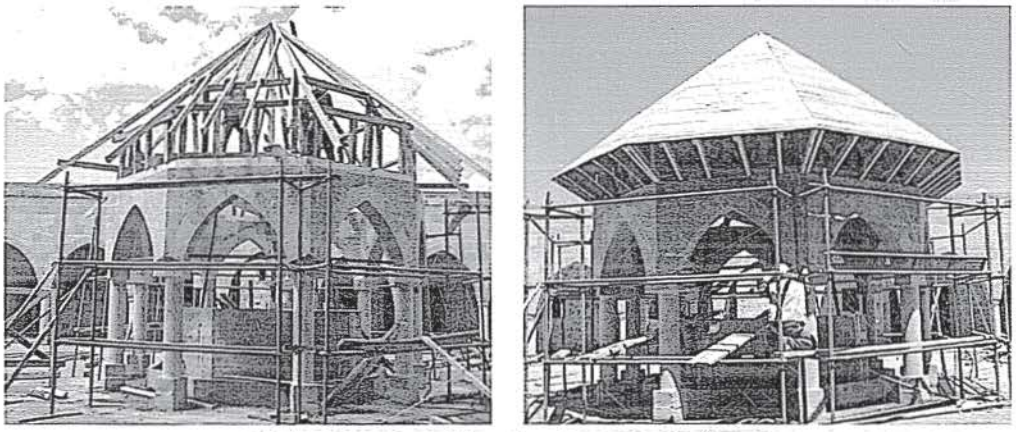
Bu nedenle araştırma kazısı sonucunda kapalı dal drenaj sistemi yapılmıştır. Böylece külliye alanında biriken sular, izola edilmiş kanallar yardımıyla, alan dışındaki daha düşük seviyeye alana drene edilmiştir (Şekil 26,27).

Daha sonra hazırlanan ve bölge kurul müdürlüğü tarafından onaylanan rekonstrüksiyon uygulama projesi yapılarak avlu ve şadırvanın yapımı tamlanmıştır (Şekil 36,39).

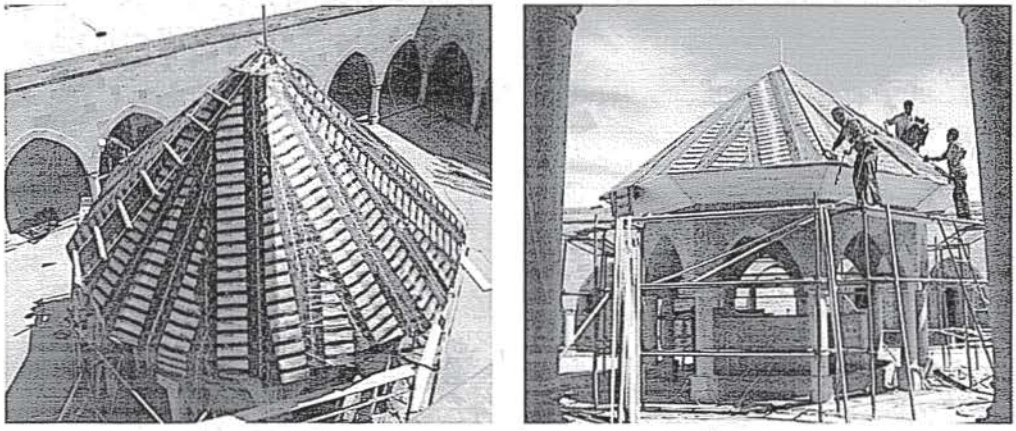
SONUÇ

Eski Van şehri ve kalesi konum ve stratejik yapısından dolayı, eski çağlardan günümüze kadar birçok uygarlık tarafından kullanılmıştır. Her uygarlık dini, askeri ve sivil mimarlık eserleri ile kadim olan şehri, adeta mimari yapılar ile donatmıştır. Osmanlı coğrafyasının en doğusunda eski Van kentinin merkezinde yer alan Hüsrev Paşa Külliyesi, Eski Van şehrindeki önemli dini mimari yapılarından biridir.

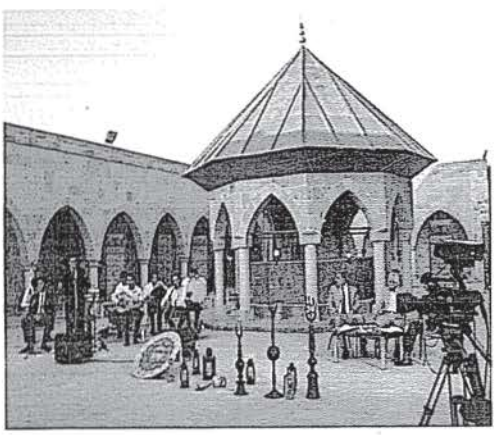
Temizlik, kazı, proje ve onarım çalışmaları bilimsel disiplin içerisinde yapılan

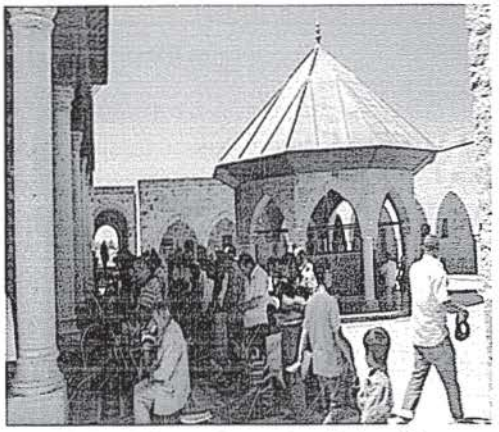

Şekil 36,37: *Şadırvan Yapım İnşa Görünüşleri (Ş. Öztürk)*

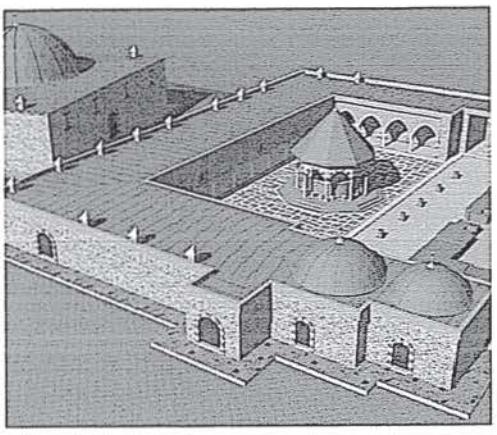

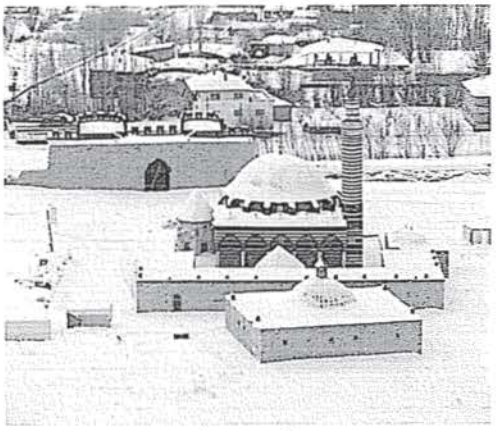
Şekil 38,39: *Şadırvan Yapım İnşa Görünüşleri (Ş. Öztürk)*

Şekil 40,41: *Medrese, Avlu ve Şadırvan Dini, Sosyal ve Kültürel Aktivite Görünüşleri (Ş. Öztürk)*

Şekil 42,43: *Onarım Sonrası Hüsrev Paşa Külliyesi Genel Görünüşleri (Ş. Öztürk)*

ve günümüzde yöre halkı tarafından aktif olarak kullanılan yapılardan biri Hüsrev Paşa Külliyesi'dir. Onarım sonrası külliyenin önemi gereği Cuma ve önemli diğer kutsal dini günlerde bir çok insan tarafından ziyaret ya da ibadet amaçlı olarak kullanılmaktadır. Külliyenin tamamlayıcı mekanlarından olan, cami, imaret, türbe, avlu, şadırvan ve medresenin onarımı Vakıflar Bitlis Bölge Müdürlüğü tarafından yapılarak yöre halkının hizmetine sunulmuştur (Şekil 41-43).

Külliyenin diğer tamamlayıcı unsurlarından Han, Çifte Hamam ve Sibyan Mektebi gibi mimari yapıların, bilimsel kazı ve uygulama projeleri hazırlanarak ilgili kurul tarafından onaylanmıştır. Projelerin uygulaması önümüzdeki günlerde yapılacak çalışmalar ile külliyenin tüm birimleri tamamlanacaktır.

Klasik Osmanlı dönemi külliye tipinin temsilcisi biri olan Van Hüsrev Paşa Külliyesi, inşa edildiği 1567 yılından 1915 yılına kadar kesintisiz olarak hizmet vermiş, süsleme ve gösterişten uzak mütevazi bir yapıdır.

Osmanlı klasik dönemi Van Beylerbeyi Hüsrev Paşa ile Mimar Sinan'ın eseri olan külliye yapısının, işlevselliği 1915-2009 yılları arasında kesintiye uğramasına rağmen, günümüzde Osmanlı devletinin Anadolu'nun en doğudaki tapusu olarak ayakta durmaktadır.

KAYNAKÇA/BIBLIOGRAPHY

Arseven, C. E. (1994). Sanat Ansiklopedisi, İstanbul, c. IV.

Ayla Ödekan, A. (1997). "Şadırvan", Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, İstanbul, c. III.

Günel, F. M. (1993). *Eski Van Kent Dokusu Üzerine Bir Deneme.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Van.

Uluçam, A. (2002). Van ve Çevresindeki Osmanlı Medreseleri İle Eğitim Öğretimdeki Yerleri, *XII. Türk Tarih Kongresi,* C.III, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Uluçam, A. ve Kavaklı, E. (2010). Eski Van Hüsrev Paşa Külliyesi Kazısı-1999. *IV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Araştırmalar Sempozyumu Bildirileri (24-27 Nisan 2000 Van).*

Öztürk, Ş.-Mızrak, A. (2001). Eski Van Şehir Surları, *Mimarlık İç Mimarlık ve Görsel Sanatlar Dergisi,* İstanbul, s. 102.

Öztürk, Ş. (1996). *Van-Ahlat ve Adilcevaz Tarihi Camileri Röle've Proje Çalışması. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).* Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Van.

Öztürk, Ş. (2004). Mimarlık ve Kent, Turkuaz: Denizin Coğrafyasında Van Eski Van: Şehri, *TMMOB Mimarlık Dergisi,* S. 317.

Öztürk, Ş. (2008). *Van Hüsrev Paşa Külliyesi (Cami, Medrese, İmaret, Türbe, Avlu) Röle've, Restitüsyon, Restorasyon ve Rekonstrüksiyon Projeleri Koruma Raporu.*

Öztürk, Ş. ve Bekiroğlu, M. S. (2013). Effects on Structures of 2011 Earthquake in Van, *Dicle Üniversitesi, 2013 International Van Earthquake Symposium,* Van.

Van Vilayet Salnamesi, 1315. (1995) .Van İl Yıllığı.